

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра теорії та методики початкової освіти

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО З МЕТОДИКОЮ НАВЧАННЯ

Курс лекцій до предмета
для студентів денної та заочної форми навчання
напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта»,

Мукачево
МДУ 2017

УДК 278
ББК 742(075)

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною
радою Мукачівського державного університету
протокол № від 2017 р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри
Теорії та методики початкової освіти
протокол № 8 від 06.02.2017 р.*

Укладач

Майборода І. Е. – старший викладач кафедри теорії та методики початкової освіти.

Рецензент

Черепаня Н. І. к.пед.н., доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти.

О – 23

Образотворче мистецтво з методикою навчання: курс лекцій до предмета для студентів денної та заочної форми навчання напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта» / укладач І.Е.Майборода. – Мукачево: МДУ, 2017.- 41 с.(1,9 д.а.)

Анотація

Опорні конспекти лекцій розроблено відповідно до робочої програми курсу «Образотворче мистецтво з методикою навчання». Подано теоретичні та практичні аспекти організації навчально-виховного процесу з образотворчого мистецтва у початковій школі.

Курс лекцій адресовано студентам педагогічного факультету напряму підготовки «Початкова освіта», учителям початкової школи та всім, хто цікавиться питаннями організації навчально-виховного процесу з образотворчого мистецтва у початковій школі.

ЗМІСТ

Передмова		4
	Структура навчальної дисципліни	5
Тема 1	Образотворче мистецтво з методикою навчання – педагогічна наука.	6
Тема 2	Урок образотворчого мистецтва у початкових класах.	8
Тема 3	Зміст і методика позакласної, позаурочної та позашкільної роботи з образотворчого мистецтва з молодшими школярами.	12
Тема 4	Методика проведення уроків малювання з природи, пам'яті та з уяви.	15
Тема 5	Методика проведення уроків малювання на теми з оточуючого життя.	20
Тема 6	Методика проведення уроків декоративно-прикладного мистецтва.	25
Тема 7	Методика проведення уроків ліплення в школі.	29
Тема 8	Зміст і методика сприймання естетичних явищ дійсності і творів образотворчого мистецтва учнями початкової школи.	34
Список використаних джерел		39

Передмова

Образотворче мистецтво справляє на людину чи не найефективнішу дію, бо завдяки своїй універсальності плідно поглиблює знання, інтенсифікує візуальний і сенсорний досвід, формує загальну та естетичну культуру, що цілком відповідає основним завданням естетичного виховання: У педагогічній практиці образотворче мистецтво сприяє розвитку образного мислення, асоціативної пам'яті, художньої уяви. Воно певною мірою впливає на внутрішній світ дитини, залучає її до сфери людських емоцій. Виховує в ній здібність орієнтуватися в навколишньому житті, пробуджує сприйнятливність до прекрасного. Стаючи зв'язком для ідей та почуттів, загальною мовою для різних культур, воно олюдноє інші галузі пізнання, стимулює творчість, збагачує життя.

Провідна роль у формуванні особистості належить учителю початкових класів, адже саме він закладає фундаментальні основи духовності, освіченості, культури та естетичного досвіду дитини. Зазначено, що відродження та відновлення національної школи в сучасних умовах розвитку суспільства не можливе без кваліфікованого фахівця, тому проблеми підготовки педагогічних кадрів у галузі викладання предмета «Образотворчого мистецтва» у початковій школі є однією з найбільш значущою. Підготовка до професії вчителя початкових класів потребує від студентів потужної системи знань у галузі образотворчого мистецтва та різноманітних умінь: забезпечувати естетичне сприйняття учнями творів образотворчого мистецтва, образно розповідати про його різновиди та жанри, занурювати молодших школярів у світ художніх образів, організовувати художню творчість дітей.

Даний курс лекцій має на меті засвоєння майбутніми учителями початкових класів конспекту лекцій з навчальної дисципліни «Образотворче мистецтво з методикою навчання», вивчення основних понять та мистецтвознавчих термінів, передбачених програмою курсу.

Структура навчальної дисципліни

№ п/п	Назви тем	Денна форма навч.			Заочна форма навч.		
		Лекції	Практ	С. р.	Лекц.	Практ	С.Р.
1.	Образотворче мистецтво з методикою навчання – педагогічна наука.	2	2	4			8
2.	Урок образотворчого мистецтва у початкових класах. Контроль та оцінка навчальної діяльності учнів на уроці образотворчого мистецтва.	2	2	8	2		8
3.	Зміст і методика позакласної, позаурочної та позашкільної роботи з образотворчого мистецтва з молодшими школярами.	2	2	8			10
4.	Методика проведення уроків малювання з природи, пам'яті та з уяви.	2	2	6			10
5.	Методика проведення уроків малювання на теми з оточуючого життя.	2	2	8	2		10
6.	Методика проведення уроків декоративно-прикладного мистецтва.	2	2	6	2		10
7.	Методика проведення уроків ліплення в школі.	2	1	6	2		10
8.	Зміст і методика сприймання естетичних явищ дійсності і творів образотворчого мистецтва учнями початкової школи.	2	1	14			6
Усього годин		16	14	60	8		82

Тема 1. Образотворче мистецтво з методикою навчання – педагогічна наука.

План лекції

1. Мета, завдання та предмет курсу «Образотворче мистецтво з методикою викладання».
2. Педагогічні умови навчання образотворчого мистецтва у початкових класах.
3. Методологічні засади викладання образотворчого мистецтва у початковій школі.

Ключові слова: методика, принципи дидактики, принципи мистецької освіти, педагогічні умови, методологічні засади.

1. Мета, завдання та предмет курсу «Образотворче мистецтво з методикою навчання»

Методика, як вчення про методи викладання, є важливою складовою такої галузі педагогічної науки, як дидактика. Методика конкретизує на навчальному матеріалі основні категорії дидактики: цілі, зміст, організаційні форми та методи навчання. На рівні предметного змісту вона відповідає на запитання: як найкраще навчати, розвивати і виховувати школярів у процесі засвоєння навчального матеріалу? Тобто методика виступає своєрідним «інструментарієм» для вчителя в його педагогічно-практичній роботі.

Образотворче мистецтво з методикою викладання - це педагогічна наука, адже предметом її дослідження є процес формування образотворчих знань, умінь та навичок в умовах навчання дітей у початковій школі. Образотворче мистецтво з методикою викладання в початкових класах визначає основи образотворчої грамоти для учнів 1-4 класів і пропонує ефективні методи, прийоми і форми організації процесу естетичного виховання молодших школярів, формування у них емоційно-ціннісного ставлення до себе, навколишнього світу і творів мистецтва.

Для успішної підготовки вчителів початкових класів до навчальних планів педагогічних факультетів гуманітарних університетів включено навчальний предмет «Образотворче мистецтво з методикою навчання», даний предмет належить до дисциплін мистецького циклу. Образотворче мистецтво – один з важливих предметів у початкових класах, недооцінка якого приводить до серйозних прорахунків у навчально-виховній роботі.

2. Педагогічні умови навчання образотворчого мистецтва

Педагогічні умови навчання образотворчого мистецтва це цілеспрямовано створені чи використовувані обставини навчання, які забезпечують досягнення його результативності. Серед них варто визначити такі як створення позитивної атмосфери навчання образотворчого мистецтва та досягнення діалогових засад

взаємодії учителя і учня в навчальному процесі; забезпечення пріоритету творчої практичної діяльності.

Створення позитивної атмосфери навчання образотворчого мистецтва вимагає від вчителя забезпечення такого характеру взаємодії на уроці, при якому повністю зникають побоювання за невдалі дії. Аджепочуття страху руйнує творчу ініціативу, перешкоджає можливостям розкриття учнів. Довіра ж до вчителя є запорукою досягнення зацікавленого ставлення учня до образотворчого мистецтва.

Забезпечення діалогової взаємодії учителя з учнями - одна з основоположних умов у процесі навчання образотворчого мистецтва. Навчальний процес у системі мистецької освіти, на думку Г.М. Падалки можна визначити як організоване спілкування між педагогом, який високий рівень знань з образотворчого мистецтва і тими, хто їх набуває. Учитель повинен ставитися до учня як до суб'єкта, що здатен до саморегуляції, самореалізації відповідно до свого художньо-навчального пошуку.

Забезпечення пріоритету практичної діяльності передбачає значущість і першочерговість практичних форм засвоєння мистецтва порівняно з теоретичними. Підготовчі вправи, ескізи, тематичні композиції, декоративно-прикладна діяльність повинна переважати над теоретичними способами вивчення образотворчого мистецтва [11].

3. Методологічні засади викладання образотворчого мистецтва у початковій школі.

Розв'язання завдань образотворчого мистецтва у школі базується на методологічних засадах:

1. Естетичне виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва передбачає моральне удосконалення особистості школяра, є ефективним засобом розумового і загального розвитку особистості дитини, засобом формування її багатого духовного світу.

2. Навчання і виховання ґрунтуються на пізнанні і засвоєнні школярами естетичної суті образотворчого мистецтва, спрямовані на зближення художніх занять у школі з образотворчим мистецтвом, життям.

3. Методика образотворчого мистецтва спирається на естетику, педагогіку загальну і мистецьку, загальну і вікову педагогічну психологію, теорію і практику художньої творчості. Втілення навчально-виховних завдань предмету «Образотворче мистецтво» має базуватися на вікових, фізіолого-психологічних особливостях розвитку молодшого школяра, на даних сучасної загальної, педагогічної і вікової психології, на принципах дидактики та мистецької педагогіки.

4. Навчання образотворчого мистецтва являє собою неподільний процес освіти, виховання і розвитку: оволодіння знаннями, вміннями навичками і формування художньо-творчих, емоційно-чуттєвих якостей; єдність активних методів навчання і творчої самостійності дітей [11].

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Історія розвитку сучасної вітчизняної методики образотворчого мистецтва.
2. Поясніть, як історичний розвиток суспільства впливав на формування методів навчання образотворчого мистецтва.
3. Розкрийте особливості методики викладання образотворчого мистецтва у зарубіжній школі.

Контрольні запитання та завдання

1. Мета, завдання та предмет курсу «Образотворче мистецтво з методикою навчання».
2. Роль принципів дидактики у навчально – виховному процесі з образотворчого мистецтва.
3. Вкажіть педагогічні умови навчання образотворчого мистецтва.

Рекомендовані джерела: [5, 6, 11, 12]

Тема 2. Урок образотворчого мистецтва у початкових класах.

План лекції

1. Урок – основна форма організації навчально – виховного процесу з образотворчого мистецтва в 1-4 класах.
2. Типи уроків у початкових класах.
3. Дидактична структура уроку образотворчого мистецтва.
4. Форми організації навчально – виховного процесу на уроці образотворчого мистецтва. Контроль та оцінка навчальних досягнень учнів початкових класів з образотворчого мистецтва.

Ключові слова: урок, дидактична структура уроку, типи уроків, форми навчально – пізнавальної діяльності, форми контролю.

1. Урок – основна форма організації навчально – виховного процесу з образотворчого мистецтва в 1-4 класах.

Спосіб взаємодії вчителя та учня у навчально – виховному процесі визначається організаційними формами навчання. До них належить урок, практичні заняття, індивідуальна робота, самостійна робота, екскурсії та домашня навчальна робота. Головною формою організації навчально – виховного процесу з образотворчого мистецтва у початкових класах є урок. Саме на уроці вирішуються важливі завдання формування образотворчих знань, умінь і навичок, естетичного виховання та розвитку пізнавальної активності, спостережливості, уваги, образної пам'яті, нестандартного мислення, зв'язного мовлення та творчої уяви молодших школярів.

Якість уроку залежить від педагогічної майстерності вчителя, його теоретичної підготовки, методичної вправності, сформованості практичних умінь образотворчої діяльності, розуміння мети, завдань і змісту програми «Образотворче мистецтво», осмислення структури і методики уроку та здатності творчого реалізації підходу під час його проведення.

Сучасні вимоги до уроку образотворчого мистецтва враховують такі аспекти:

1. Урок повинен бути проведений на належному науково – теоретичному та методичному рівнях з дотриманням загально – дидактичних та художньо – естетичних принципів навчання.

2. Кожен урок передбачає очікуваних результатів навчальної діяльності, підпорядкованої загальній меті уроку.

3. Урок повинен забезпечувати не лише засвоєння певного обсягу знань з основ образотворчої грамоти та впливати на процес формування практичних навичок образотворчої діяльності.

4. Урок повинен включати методично доцільний підбір різноманітних форм, методів і прийомів навчально – виховної роботи.

5. Під час проведення уроку слід дбати про реалізацію особистісно - зорієнтованого підходу до навчання образотворчого мистецтва та врахування вікових і психічних особливостей учнів молодшого шкільного віку.

6. Впровадження на уроці образотворчого мистецтва інтегрованого підходу до побудови навчально – виховного процесу [11].

Урок образотворчого мистецтва вважається ефективним тоді, коли вчитель створив належні умови для формування образотворчих знань.

2. Типи уроків у початкових класах.

Загально дидактичні аспекти типології, структури уроків висвітлювали у науково – методичних працях І.Я.Лернер, В.О.Онищук, О.Я.Савченко, М.М.Фіцула.Типологію, структуру і методику проведення уроків художньо – естетичного циклу розглядали С.В.Коновець, Н.В. Лесняк, Л.М. Масол, Г.А. Полякова.

Сучасна педагогічна наука визначає таку типологію уроків у початкових класах:

- уроки засвоєння нових знань;
- уроки осмислення знань та формування умінь і навичок;
- уроки застосування знань, умінь і навичок;
- уроки узагальнення і систематизації знань;
- уроки перевірки, оцінювання і корекції знань;
- комбіновані уроки.

Типологія уроків образотворчого мистецтва може відрізнитися від загальноприйнятої дидактичної. Вона може здійснюватися і за змістом

навчального матеріалу. Так С.В.Коновець визначає такі типи уроків образотворчого мистецтва:

- уроки оволодіння образотворчою грамотою;
- уроки сприймання та оцінювання явищ мистецтва та дійсності;
- уроки колективної образотворчої діяльності;
- уроки створення самостійних творчих робіт.

Кожен тип уроку має свою структуру, яка включає взаємопов'язані етапи навчально – виховної діяльності [11].

3. Дидактична структура уроку образотворчого мистецтва.

Один із найбільше вживаних типів уроку це комбінований урок, який включає в себе пояснення матеріалу з практичним закріпленням отриманих знань.

В процесі підготовки уроку слід враховувати його дидактичну структуру, тему, мету (мета поєднає три основних аспекти: освітній, виховний і художньо – творчий), обладнання уроку.

Структура комбінованого уроку образотворчого мистецтва у початкових класах включає етапи, які мають певний зміст [12].

I. Організація учнів до уроку (1 хв.) Передбачає підготовку учнів до навчальної діяльності, доцільну організацію робочого місця.

II. Актуалізація опорних знань. Повторення вивченого матеріалу (2 хв.) Має на меті відтворення знань, умінь і навичок учнів з метою засвоєння ними нових образотворчих понять та законів.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і завдань уроку (2 хв.) Етап підготовки учнів до активного і свідомого засвоєння нового навчального матеріалу та художньої творчої діяльності.

IV. Засвоєння нового матеріалу.

Навчально-пізнавальна робота.

1. Теоретико-аналітична робота (5-10 хв.) На початку даного етапу проводиться бесіда чи розповідь учителя з метою пояснення нового матеріалу з використанням термінологічного словника, аналізу творів образотворчого, декоративно - ужиткового мистецтва про місце і роль естетичного в житті людей.

2. Підготовчі вправи (3-5 хв.)

3. Пояснення послідовності виконання завдання.

Композиційне розміщення зображення. Виконання вчителем педагогічного малюнка крейдою на дошці, пензлем і фарбою на планшетах, який вдало доповнює пояснення нового матеріалу.

V. Закріплення нового матеріалу (закріплюється тільки практична частина навчального матеріалу, тобто хід виконання практичної роботи з живопису, графіки, ліплення тощо).

VI. Творча практична робота

Самостійна робота учнів під керівництвом учителя (25-30 хв.)

VII. Підсумок уроку.

Аналіз та оцінювання (вербальне) робіт (3-5 хв.) Встановлюється, які знання, уміння і навички здобули учні на даному уроці. Проводиться аналіз робіт учнів, оцінювання та організовується виставка.

VIII. Прибирання робочого місця. (1 хв.).

Отже, комбінований урок – це найбільш часто вживана форма організації навчально – пізнавальної діяльності молодших школярів, яка включає в себе пояснення матеріалу з практичним закріпленням отриманих знань [11].

4. Форми організації навчально – виховного процесу на уроці образотворчого мистецтва. Контроль та оцінка навчальних досягнень учнів початкових класів з образотворчого мистецтва

У процесі організації роботи на уроці вчитель може вибрати різні форми навчально – творчої діяльності молодших школярів, а саме: фронтальна, парна, диференційовано-групова, ланкова, індивідуальна, групова, індивідуально-групова.

Досягнення мети уроку залежить від усвідомлення цілей навчального процесу, чіткого визначення завдань конкретного етапу навчання, конкретного уроку та їх реалізації, доцільному підборі методів та форм навчання.

Перевірка знань учнів - складова частина навчального процесу. Вона позитивно впливає на засвоєння програмового матеріалу, сприяє поліпшенню організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищує їх відповідальність за якість навчання. В процесі навчання контроль потрібний насамперед вчителю для того, щоб проаналізувати, наскільки успішно засвоюється навчальний матеріал, виявити і ліквідувати прогалини у знаннях учнів.

Контроль дуже важливий і для учнів. Він допомагає їм об'єктивно оцінити свої знання, уміння, спонукає до систематичного навчання, вимагає навичок самостійної роботи, формує суспільствознавчі мотиви навчання..

Контроль якості навчання з образотворчого мистецтва здійснюється через поточне оцінювання результатів діяльності на уроках та підсумкове оцінювання (семестрове). В оцінюванні досягнень учнів із візуального виду мистецтва слід надавати перевагу перевірці практичних умінь і навичок, оцінюючи їх за стимулювально-мотиваційною функцією.

Крім умінь і навичок з практичної художньої діяльності; перевірки та оцінювання досягнень учнів повинні стати: вміння сприймати і розуміти, аналізувати твори мистецтва та висловлювати власне естетичне ставлення до побаченого; елементарні знання та уявлення про мистецтво, його основні види і жанри, основні поняття і терміни; творчість митців. Контролю та оцінці підлягають не лише результати навчання, але й сам процес. Наприкінці семестрів та навчального року з навчальних предметів, з яких оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється вербально, у журналі у графах «І семестр», «ІІ семестр», «Рік» записується «Зар.».

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Розкрийте суть та зміст нестандартних уроків образотворчого мистецтва.
2. Обґрунтуйте виховні можливості змісту уроків образотворчого мистецтва у початковій школі.
3. Розробіть поширений конспект уроку образотворчого мистецтва для учнів 1-4 класів.

Контрольні запитання та завдання

1. Чому урок основна форма організації навчально-виховного процесу з образотворчого мистецтва в 1-4 класах?
2. Визначте типи уроків образотворчого мистецтва.
3. Розкрийте макретапи комбінованого уроку образотворчого мистецтва.

Рекомендовані джерела: [11, 12, 27,28]

Тема 3. Зміст і методика позакласної, позаурочної та позашкільної роботи з образотворчого мистецтва з молодшими школярами/

План лекції

1. Мета та основні завдання естетичного виховання у позаурочній, позакласній роботі та позашкільних навчальних закладах.
2. Позаурочна робота з образотворчого мистецтва у початкових класах.
3. Позакласна робота з образотворчого мистецтва з учнями молодшого шкільного віку.
4. Позашкільна освіта художньо-естетичного спрямування учнів початкової школи.

Ключові слова: позакласна робота, позаурочна робота, позашкільна навчально-виховна робота з художньо-естетичного виховання, година спілкування з мистецтвом, гурток художньої творчості, виставка, художня школа.

1. Мета та основні завдання естетичного виховання у позаурочній, позакласній роботі та позашкільних навчальних закладах

Педагогічний досвід показує, що позакласна робота з образотворчого мистецтва має позитивний вплив на творчий розвиток особистості. Сутність позаурочної, позакласної та позашкільної освіти як складової частини системи освіти України визначають специфічні умови її функціонування, а саме: диференційованість, динамічність, гнучкість, мобільність, варіативність, доступність тощо.

Мета позаурочного, позакласного та позашкільного навчально - виховного процесу естетико-мистецького спрямування полягає у коректуванні таких педагогічних методик та технологій опанування мистецтва.

Основні завдання позаурочної та позакласної роботи з молодшими школярами з образотворчого мистецтва окреслюємо такими напрямками роботи:

-забезпечення естетичного виховання дітей різноманітними засобами навколишньої дійсності та образотворчого мистецтва;

- розвиток інтересу і любові молодших школярів до образотворчого мистецтва, залучення до світу прекрасного;

- удосконалення і розвиток знань, умінь та навичок, які сформувалися у процесі уроків образотворчого мистецтва в 1-4 класах;

- виявлення і розвиток художніх здібностей, талантів учнів.

Позашкільна та позаурочна освіта базується на принципах добровільності, гуманізації, єдності загальнолюдських і національних цінностей, на принципах науковості і систематичності, безперервності, наступності та доступності, самостійності та активності особистості та принципу практичної спрямованості.

2. Позаурочна робота з образотворчого мистецтва у початкових класах.

Головне завдання позаурочної роботи це створення найсприятливіших умов для естетичного виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. На позаурочних заняттях закріплюються і вдосконалюються сформовані на уроках образотворчого мистецтва знання, вміння і навички. Уроки є лише початком складної системи естетичного виховання, який передбачає заняття протягом шкільного дня, позакласну і позашкільну навчально-виховну роботу з образотворчого мистецтва, які взаємопов'язані між собою.

Важливою формою позаурочної навчально-виховної роботи є екскурсії у художні музеї, на виставки, в майстерні художників, народних майстрів. Вони розширюють і наповнюють світогляд учнів уявленнями про мистецтво, його цінності; розвивають естетичний смак, творчу уяву. Одна з розповсюджених форм позаурочної роботи - бесіди про образотворче мистецтво, які проводяться у ході годин спілкування з мистецтвом. Мета їх проведення - це сприймання естетичних явищ у мистецтві та навколишньому світі[11].

3. Позакласна робота з образотворчого мистецтва з учнями молодшого шкільного віку

Якщо позаурочні заняття об'єднують учнів одного класу, то позакласні заняття охоплюють дітей різних класів. Форми позакласних занять з образотворчого мистецтва - це гуртки та студії художнього спрямування: живопису, декоративно - прикладної діяльності, ліплення, конструювання, дизайну. Однією з форм позакласної роботи з учнями молодшого шкільного віку

егуртки художньої творчості. Зазвичай, це гуртки рисунку, живопису, композиції, скульптури або ліплення, декоративно - ужиткового мистецтва.

Гуртки в початкових класах об'єднують учнів усіх чотирьох класів. Програми діяльності гуртків значно розширюють об'єм навчального матеріалу, який вивчають діти на уроках. Значно ширше рекомендується використовувати різноманітні образотворчі матеріали. В гуртках образотворчого мистецтва учні мають змогу отримати більш ґрунтовні знання в галузі історії мистецтва наочно познайомитися з творами образотворчого мистецтва різних видів і жанрів, створювати альбоми творчості художника. В гуртках діти можуть опрацьовувати елементи графічного мистецтва працювати плакатними перами, оформлювати настінні газети, листівки, плакати

Важливе виховне значення має організація виставок художніх робіт учнів, конкурсів на кращий дитячий малюнок, годин спілкування з мистецтвом, художньо-мистецьких вікторин. Шкільні виставки дитячих робіт знаходять свій подальший розвиток у міських, обласних та всеукраїнських виставках дитячого малюнка.

Великий інтерес виявляють діти до організації малих картинних галерей, створення музеїв народної творчості та декоративно-ужиткового мистецтва. Такі музеї допомагають дітям глибше дізнатися про народні промисли та декоративно-ужиткове мистецтво рідного краю.

Усі форми позаурочної та позакласної роботи з образотворчого мистецтва з учнями 1-4 класів мають бути спрямовані на розвиток у них інтересу та потреби до самостійного вивчення мистецтва. Організатору позаурочної та позакласної роботи мистецького спрямування важливо встановити тісні зв'язки школи, класу з художніми гуртками, студіями, школами, палацами дітей та молоді, малими академіями мистецтв, де проводиться велика робота з естетичного виховання дітей та молоді.

4. Позашкільна освіта з художньо-естетичного спрямування учнів початкової школи.

Головна мета позашкільної освіти та виховання - створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей у вільний від навчання час, впровадженні якісно нових форм і методів організації позашкільної життєдіяльності школярів, задоволенні їх освітніх потреб шляхом залучення до техніко-конструкторської, художньої, декоративно-прикладної та інших видів творчості.

Досвід роботи дитячих художніх шкіл, студій, малих академій мистецтва показує, що дітей з різним рівнем художніх здібностей і задатків можна успішно навчати образотворчої діяльності. Багато дітей, які вступають до студій, дитячих художніх шкіл зі слабким рівнем образотворчої підготовки, завдяки застосуванню відповідних форм і методів навчання згодом успішно навчаються.

Основними навчальними дисциплінами дитячої художньої школи є: композиція, рисунок, живопис, скульптура, історія мистецтв. В процесі навчання рисунку діти опановують основи образотворчої грамоти. Одночасно формується уявлення дітей про взаємодію різних форм мистецтва з життям і між собою, вивчаються особливості мови і функції мистецтва - як теоретично (в формі бесід), так і практично (через особисте естетичне усвідомлення взаємовідношення минулого і майбутнього). Запропонована система роботи з дітьми сприяє не тільки становленню технічних навичок рисунку, а формуванню художньо-образного мислення, естетичного смаку.

На уроках історії мистецтва проводяться бесіди про образотворче мистецтво як засіб естетичного виховання, який допомагає учням формувати вміння бачити і розуміти прекрасне, виховувати естетичний смак, підвищує рівень художньої культури особистості дитини.

В системі позашкільної освіти заслуговує на увагу досвід роботи дитячих академій мистецтв в яких на образотворчому факультеті викладають п'ять дисциплін: живопис, скульптуру, малюнок, графіку, декоративне мистецтво, композицію. Навчання у дитячій академії мистецтв розпочинається з 6-8 років. Дитяча академія мистецтв створює атмосферу, в якій виникає бажання навчатися і творити.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Проаналізуйте елементи музейної педагогіки у позакласній роботі з образотворчого мистецтва.

2. Розробіть позаурочний виховний захід з образотворчого мистецтва для учнів 4-х класів (на вибір: година спілкування з мистецтвом «Мистецтво навколо нас»; вікторина «Усвіті прекрасного» та ін.).

Контрольні запитання та завдання

1. Визначте мету та основні завдання позаурочної та позакласної роботи з художньо – естетичного виховання учнів.

2. Розкрийте принципи організації позаурочної та позакласної роботи з художньо – естетичного виховання учнів.

3. Дайте визначення позаурочної та позакласної роботи з образотворчого мистецтва, вкажіть її різновиди.

4. Охарактеризуйте позашкільну освіту з образотворчого мистецтва, вкажіть її види та зміст.

Рекомендовані джерела : [11, 12, 14, 25, 30]

Тема 4. Методика проведення уроків малювання з природи, пам'яті та з уяви.

План лекції

1. Малювання з природи – базовий метод формування основ образотворчої грамоти. Основні завдання уроків малювання з природи в початковій школі.
2. Вікові особливості розуміння і сприйняття учнями 1-4 класів форми, об'єму, просторового положення, кольору та естетичних особливостей предметів, їх передача в малюнку.
3. Обладнання та підготовка вчителя до уроку малювання з природи.
4. Методика проведення уроку малювання з природи.

Ключові слова: малювання з природи, композиція, схематизація, типізація, конкретизація, умовно - площинне малювання, предметний колір, об'єм, світлотіні, характерні ознаки предметів, аналіз.

1. Малювання з природи – базовий метод формування основ образотворчої грамоти. Основні завдання уроків малювання з природи в початковій школі.

Малювання з природи - один з основних видів навчально-творчої роботи молодших школярів у процесі навчання графічної грамоти, яке ставить перед дитиною завдання малювати предмет таким, яким вона його бачить, так, щоб і інші могли встановити схожість намальованого з моделлю. На цих уроках учні одержують поняття про форму, конструкцію, об'єм предметів, їх забарвлення, світлотіні.

У початковій школі учні відображають предмети простої форми та конструкції: овочі, фрукти, листя рослин, квіти, гриби, повітряні кульки, прапорці, дитячі іграшки, що зображують тварин, транспорт тощо.

До уроків малювання з природи ставляться такі завдання як:

Вчити учнів цілеспрямовано спостерігати за природою, визначати характерні ознаки предметів: будову, форму, пропорції, забарвлення, об'єм і відображати їх в малюнку;

- вчити композиції малюнка з природи;
- вчити правилам наступності виконання малюнка з природи;
- вчити закономірностям кольорознавства;
- вчити закономірностям світлотіней та її використання у відображенні об'єму предметів;
- розвивати технічні уміння та навички в роботі з художніми матеріалами;
- розвивати розумові здібності, логічне мислення, творчі здібності, уяву, фантазію;
- здійснювати трудове, моральне, естетичне виховання.

2. Вікові особливості розуміння і сприйняття учнями 1-4 класів форми, об'єму, просторового положення, кольору та естетичних особливостей предметів, їх передача в малюнку.

Уроки малювання з натури потрібно планувати та проводити із врахуванням вікових особливостей розвитку молодших школярів.

У I класі на уроках малювання з натури вчитель повинен розв'язувати такі навчально-виховні завдання:

вчити учнів аналізувати і правильно передавати форму, пропорції, будову, просторове розміщення, колір предметів;

-вчити застосовувати середню лінію як допоміжну, при зображенні симетричної форми предметів;

-формувати в учнів уміння проводити вертикальні, горизонтальні, похилі, криві та інші лінії:

-створювати певний за характером образ лінійними засобами, передавати контур предметів;

-вчити учнів правильно розташовувати аркуш паперу залежно від форми зображуваного предмета;

-вчити елементарних правил композиції: щоб зображення не було зavelике або замале і зміщене до одного з країв аркуша паперу;

-визначати теплі та холодні, хроматичні та ахроматичні кольори, знайомити з елементарними правилами змішування кольорів та технікою роботи із фарбами [11].

На уроках малювання з натури у II класі закріплюються і розвиваються набуті учнями знання та уміння. Одночасно програма ставить ряд нових завдань: вчити учнів порівнювати свій малюнок з природою; навчити правильно визначати форми зображуваних предметів, їх пропорції, конструктивну будову, просторове розміщення, колір; навчити виконувати малюнок, починаючи з загальної побудови зображуваного предмета, а потім переходити до малювання його деталей і закінчувати уточненням форм. У II класі учні продовжують виконувати підготовчі графічні й живописні вправи.

Основними завданнями III класу є: вчити дітей на елементарному рівні зображати об'ємні предмети. Вчити правильно бачити природу в процесі малювання; дати учням поняття про світлотінь (світло, тінь, напівтінь, біл, рефлекси), вчити передавати об'єм предмета за допомогою світла і тіні; удосконалювати техніку роботи фарбами при передачі об'ємної форми предмета кольором; удосконалювати вміння послідовно працювати над малюнком; вчити малювати нескладний натюрморт, квіти, овочі та фрукти тощо.

У III класі закінчується робота над графічними й живописними вправами, але в міру потреби їх можна проводити і в IV класі.

Знання набуті учнями на уроках малювання з натури у I-III класах закріплюються і розвиваються в IV класі.

Четвертокласники повинні орієнтуватися в основних законах лінійної спостережу вальної перспективи, світлотіней, основах кольорознавства, вміти дотримуватися наступності побудови малюнків. В процесі малювання з натури окремих предметів та нескладних натюрмортів; передавати об'єм та просторове розміщення предметів на основі спостережувальної перспективи: аналізувати зображувані предмети, відображати перспективне скорочення форм, розподілення світлотіні, зміну локального кольору у просторі. Пропонуються такі орієнтовні завдання: зображення окремих предметів: овочі, фрукти, гілки та листя дерев, квіти; виконання з натури натюрмрту з кількох предметів, наприклад, овочів та фруктів, квіти у вазі; виконання начерків з натури тварин, дитячих іграшок.

3. Обладнання та підготовка вчителя до уроку малювання з натури.

Урок малювання з натури необхідно ретельно організувати. Готуючись до уроку, вчитель повинен згідно теми підібрати предмети натури, продумати як їх краще розмістити в класі. Підібрати або виконати методичні наочні посібники, опрацювати методичну та мистецтвознавчу літературу, скласти план-конспект уроку. Підібрати репродукції картин художників або відео презентацію творів образотворчого мистецтва відповідно до теми уроку.

Для демонстрації натури на уроці вчитель використовує демонстраційний столик, який розташовує посередині класу або підставки які кріпиться до класної дошки. Висота демонстраційного столика або розміщення підставки не повинна перевищувати рівень очей дітей, щоб розміщені на ній предмети не зазнавали перспективного скорочення і край столика не закривав частину предмету. На натурний столик викладається об'ємна натура великого розміру. Предмети маленького розміру викладається на кожному парту, а така натура як гілочка рослини прикріплюється до паспарту і виставляється на дошку. Об'ємна натура виставляється на натурний столик у профільному положенні або у вигляді спереду, в залежності від того, яке положення дає найкращу інформацію про предмет і яке положення найбільш доступне для зображення учнями 1-4 класів [12].

Методика проведення уроку малювання з натури.

I. Організація учнів до уроку.

II. Актуалізація опорних знань.

III. Мотивація навчальної діяльності та повідомлення теми і завдання уроку.

IV. Вивчення новогоматеріалу.

1. Аналіз натури :

1) назва предмету та його призначення;

2) вивчення будови предмета;

3) форма кожної частини предмета;

4) пропорції предмета;

5) забарвлення, освітленість (як на предмет падає світло, яка частина предмета світліша, а яка темніша, визначаємо падаючу тінь).

Якщо натура складається з групи предметів, то визначаємо:

1) назву предметів, просторове розташування предметів;

2) взаємовідношення між розмірами предметів;

Потім розглядаємо кожен предмет окремо:

1) будову предметів;

2) форму предметів;

3) пропорції та забарвлення;

4) освітленість предметів, розподіл світлотіней.

2. Пояснення послідовності виконання малюнка олівцем.

а) Рішення питань композиції:

- вибір формату;

- місце розташування малюнка на форматі;

- розмір малюнка.

б) Схематичне зображення предмету (зображення геометричної фігури, яка лежить в основі форми предмету).

в) Типізація (зображення основних контурів предмету).

г) Конкретизація малюнка олівцем (тобто зображення малюнка з уточненням).

3. Пояснення послідовності виконання роботи кольором.

1. Підбір предметного кольору.

2. Зображення предмету світлим тоном кольору.

3. Зображення затінених частин.

4. Конкретизація малюнка кольором.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

В процесі закріплення вчитель повторює тільки питання практичної роботи: питання композиції, відображення пропорцій предмета, підбор та змішування кольорів, послідовність виконання роботи).

VI. Самостійна робота учнів.

(Вчитель слідкує за роботою учнів, нагадує їм про те, щоб вони постійно спостерігали за натурою, нагадує їм про час, виправляє помилки, коментує роботу, стимулює роботу учнів).

VII. Підсумок уроку.

1. Аналіз робіт виконаних учнями.

В процесі аналізу учнівських робіт вчитель звертає увагу на:

– правильність рішення питань композиції;

– правильність передачі характерних ознак предметів;

– правильність підбору кольорів, відтінків, передачі об'єму предметів;

– рівень технічних умінь і навичок в роботі з художніми матеріалами.

2. Підведення загальних підсумків уроку.

VIII. Прибирання робочих місць.

Завдання для самостійної роботи студентів.

1. Естетичне виховання на уроках малювання з натури.
 2. Розробити конспект уроку малювання з натури для учнів 1 – 4 класів.
- Виконати педагогічний малюнок до конспекту.

Контрольні запитання та завдання

1. Малювання з натури – школа образотворчої грамоти.
2. Визначте методичну наступність виконання малюнка з натури.
3. Вимоги до підготовки та організації уроку малювання з натури.
4. Розкрийте структуру уроку малювання з натури.

Рекомендовані джерела: [1, 2, 11, 10, 12, 14]

Тема 5. Методика навчання малювання на теми з оточуючого життя

План лекції

1. Тематичне малювання в початкових класах як один із основних видів роботи з образотворчого мистецтва.
2. Врахування вікових та індивідуальних особливостей і художньо-творчих здібностей учнів початкових класів в процесі їх навчання малюванню на теми з оточуючої дійсності.
3. Методика проведення уроку малювання на теми з оточуючої дійсності в початкових класах. Принципи аналізу і критерії оцінювання тематичних малюнків молодших школярів.

Ключові слова: тематичне малювання, сюжет, композиція, ілюстрація, кольорознавство, перспектива.

1. Тематичне малювання в початкових класах як один із основних видів роботи з образотворчого мистецтва.

Урок малювання на теми – це один із найцікавіших видів роботи для учнів, тому що учень має змогу виразити свої почуття, відношення до життя, явищ навколишнього світу образотворчими засобами, діти малюють на такі теми, які їм близькі зрозумілі. Наприклад: «Мoje місто», «Зимові розваги дітей», «Різдвяні свята». Важливе місце у початкових класах посідає ілюстрація літературних творів (казок, оповідань, байок, віршів).

Тематичне малювання молодші школярі виконують з пам'яті та уяви, на основі попередніх спостережень, які супроводжуються виконанням зарисовок з натури. В процесі тематичного малювання вдосконалюються і закріплюються навички грамотного зображення конструктивної будови, пропорцій, об'єму, просторового розміщення, освітленості предметів. Важливе значення набуває

вироблення в учнів уміння виконувати малюнки виразно, широко застосовувати художні виразні засоби (лінію, тон, контраст), давати образну характеристику персонажам, показувати їх сюжетний взаємозв'язок. На цих уроках особлива увага приділяється розвитку самостійності учнів у виборі теми та її розкритті, емоційності, виразності, оригінальності, композиції малюнків, їх виконанні.

До уроків тематичного малювання ставляться такі завдання:

- вчити учнів розкривати зміст теми, правильно підбирати елементи композиції;
- вчити законам і правилам композиції тематичного малювання, виділяти в малюнках головне, виділяти композиційний центр, дотримуватися закону композиційної рівноваги, статики і динаміки;
- передавати в малюнках простір через правила лінійної та повітряної перспективи;
- вчити передавати стан природи, настроїв, через підбір кольорів відображати позитивних та негативних героїв. Розширювати знання з питань кольорознавства, вчити визначати основні і похідні, теплі та холодні, хроматичні та ахроматичні кольори. Використовувати колір як виражальний засіб живопису;
- усвідомлено вибирати засоби художньої виразності для передачі характеру форми (пляму, лінію, штрих тощо) [12].

2. Врахування вікових та індивідуальних особливостей і художньо – творчих здібностей учнів початкових класів в процесі їх навчання малюванню на теми з оточуючої дійсності.

Зміст, головні завдання, види діяльності учнів на уроці визначає програма.

У програмі для учнів 1 класу головна увага приділяється тематичному малюванню на основі спостережень або уяви та ілюструванню літературних творів, зокрема казок. Перед дітьми ставляться завдання передачі в малюнках змістовного зв'язку між об'єктами, передачі деяких просторових властивостей предметів (нижче, вище, зліва, справа, ближче, далі, поруч, більше, менше). В 1 класі уже вимагається передача образних уявлень про персонажів літературних творів. В процесі роботи кольорами першокласники повинні вчитися передавати в малюнках кольорове відношення зображувальних об'єктів, передавати за допомогою кольору своє емоційно-естетичне відношення до об'єктів і явищ дійсності, шляхом зіставлення світлих і темних тонів, чистих і змішаних кольорів зображувати природу і різні пори року (літо, осінь, весна, зима).

У першому класі вивчають та теми: «Риба кит у морі синім», «Три веселих гноми», «Які бувають дерева?», «Зимовий день», «Добрий сніговик», композиція «У бабусі у селі», «Ходить гарбуз по городу» та ін.

Програмою 2 класу на тематичному малювання відводиться також більша частина запланованих годин. Тут від учнів вимагається: «передача сюжету», вдосконалення вміння передавати простір, в тому числі шляхом зменшення величини віддалених предметів; вдосконалюється уміння більш точно

передавати тон кольору додаванням у фарбу води. На уроках ілюстрування літературних творів найважливішими завданнями визначаються: передача теми, сюжету та образних уявлень, формування умінь при передачі сюжету розташовувати елементи малюнку на папері з урахуванням зорової урівноваженості їх форм і кольору, виражати в малюнку своє емоційне ставлення до сюжету.

В 2 класі учні малюють на такі теми:

«Сонячні барви золотої осені», композиція «Свято Івана Купала» «Рибки в акваріумі», «Кольорові хатки», «Чарівні куполи соборів», «Красива хата», «Красивий кіт», «Зимові розваги», композиція «Квітуха галявина», та ін.

В 3 класі учні вчать розкривати сюжет малюнка, виразно його компонувати, передавали характер зображуваних персонажів, використовувати одержані знання і вміння в зображенні предметів і явищ навколишньої дійсності. Не можна забувати що особливу цінність представляє емоційна виразність в малюнку. Крім того, в школярів розвивається вміння зображувати фігуру людини в русі, передавати простір, враховуючи багатоплановість розташування предметів, а також зменшення предметів по мірі їх віддалення. Під час роботи над ілюстрацією учні вчать передавати в малюнку головне, створювати художній образ головних персонажів, відображати сюжетний зв'язок між ними. Трьохкласники малюють на теми: «Осінь у лісі», «Вітер і дощ», «Вулиці міста взимку», «Зима в селі», композиція «Святий Миколай», композиція «Колядники», «Новорічний карнавал», «Весна прийшла» та ін.

В 4 класі головним завданням являється подальше вивчення навколишнього життя і природи з наступними виконаннями малюнка на задану тему. Під час ілюстрування казок дітям слід виділяти людину як діючий об'єкт, а вчитель також повинен розвивати емоційну сторону дитячої фантазії. Вагомим завданням навчання в 4 класі є розширення знань про види, жанри і специфіку художнього образу в образотворчому мистецтві. Значна частина уроків присвячена розвитку в учнів відчуття кольору і свідомому використанню кольору як засобу художньої виразності. Теми, що пропонуються для учнів 4 класу:

«Тихесенький вечір на землю спадає», «Осінь за вікном», композиція «Біліє парус одинокий», «Зимова казка», «Лижник», «Колядники», композиції «Мама в інтер'єрі», «Моя сім'я», «Цвітуть сади» та ін. [13].

3. Методика проведення уроку тематичного малювання в початкових класах.

Першоосновою образотворчої діяльності дітей на уроці тематичного малювання являється спостереження навколишньої дійсності що їх оточує, тому що якість сюжетних малюнків школярів залежить від запаса вражень і умінь зображувати їх на площині. В процесі навчання дітей тематичного малювання важливе значення має використання наочних посібників, які забезпечують краще

засвоєння учнями навчального матеріалу, а також сприяють розвитку у них просторового і образного мислення, розвивають в учнів художній смак та естетичні почуття.

На уроках тематичного малювання важливе значення має малюнок вчителя крейдою, вуглем, фломастером, фарбою на класній дошці і на великих аркушах паперу. Виразні, методично правильно побудовані малюнки крейдою на дошці допомагають учням більш успішно засвоювати матеріал, так як вони супроводжуються поясненням.

Правильна побудова сюжетної композиції залежить не лише від творчої уяви, а й від глибини знань тих, хто малює, та умінь їх застосовувати в творчій роботі основні закони перспективи, необхідні дані питань кольорознавства, основних пропорцій конструктивної будови людини та інших знань з пластичної анатомії, найважливіших правил та елементів композиції.

Учні також повинні свідомо розуміти алгоритм виконання малюнка.

Структура уроку:

I. Організація учнів до уроку.

II. Актуалізація опорних знань.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і завдань уроку.

IV. Засвоєння нових знань, умінь та навичок.

1. Вступна бесіда.

Вчитель підбирає цікавий науковий матеріал доступний учням 1-4 класу, який включає у зміст вступної бесіди. Бесіда повинна бути стислою, лаконічною, емоційно насиченою. Для створення емоційного настрою вчитель зачитує уривки віршів, пісень, загадки, а також, демонструє репродукції з творів художників які з учнями розглядає у такій послідовності:

- 1) визначає жанр, назву твору і називає автора;
- 2) розкриває зміст твору (що зображено);
- 3) розкриває композиційні особливості твору (головне в творі, як головне виділено в картині, що зображено на передньому плані, на дальньому плані);
- 4) розглядає підбір кольорів, визначає колорит твору, настрої, який передає твір;
- 5) вивчає чи сподобався дітям художній твір, що саме сподобалося (діти посилено виражають свої враження).

Підбираючи картини художників на урок вчитель повинен пам'ятати про те, що зміст художнього твору повинен відповідати темі уроку, за змістом, манерою і технікою виконання повинен бути доступним для сприймання учнів початкової школи.

2. Аналіз зразка.

Аналізуючи зразок вчитель визначає особливості композиції, відтворення сюжету, підбір кольорів.

2. Пояснення послідовності виконання роботи олівцем

а) вчитель разом з учнями вибирає сюжет, тобто визначає, що учні будуть зображати;

б) обговорює рішення питань композиції: вибір формату, розміщення малюнка на форматі, розмір малюнка, де на малюнку розміщуємо головного героя;

в) визначає горизонт і схематично зображує найбільші елементи композиції (якщо темою передбачено зображення головного героя то малюнок слід розпочати з нього);

г) зображення основних контурів малюнка;

д) уточнення, конкретизація малюнка олівцем, зображення дрібних деталей.

3. Пояснення виконання роботи кольором.

Вчитель пояснює підбір кольорів для малюнка, звертає увагу на правила та прийоми роботи фарбами, звертає увагу на алгоритм виконання роботи.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

У вигляді фронтального опитування вчитель систематизує знання учнів, повторює хід роботи.

VI. Самостійна робота учнів.

Вчитель слідкує за роботою учнів, надає допомогу. Виправляє помилки. Важливе значення в керівництві самостійної роботи учнів має прийом заохочення учнів: вчитель демонструє цілому класу вдалі роботи однокласників, звертаючи увагу на достоїнства малюнка.

VII. Підсумок уроку.

1. Аналіз учнівських робіт.

Цей етап уроку вчитель проводить на протязі 3-4 хвилин. Підбирає малюнки учнів і разом з ними визначає які роботи виконані вдало: чи правильно розкриває зміст теми, як вирішені питання композиції, як передано характерні ознаки предметів. Аналізує підбір кольорів, застосування відтінків для передачі настрою, стану природи. Аналізує технічні уміння в роботі з олівцем та фарбами.

2. Загальний підсумок уроку.

VIII. Прибирання робочого місця.

Завдання для самостійної роботи студентів.

1. Охарактеризуйте засоби та методи формування творчого задуму школярів в процесі тематичного малювання.

Розробіть конспект уроку тематичного малювання для учнів 3-4 класу.

Контрольні запитання та завдання.

1. Визначте основні завдання уроків тематичного малювання у початковій школі.

2. Визначте методичну наступність виконання тематичного малюнка змолодшими школярами.

3. Розкрийте структуру уроку тематичного малювання.

Рекомендовані джерела: [2, 11, 10, 13, 14]

Тема 6. Методика проведення уроку декоративно-прикладного мистецтва у початкових класах.

План лекції

1. Вивчення декоративно-прикладного мистецтва в початкових класах та його значення в естетичному вихованні дітей і розвитку їх творчих здібностей.

2. Методика проведення уроків декоративного малювання в початкових класах.

3. Методика навчання малювання візерунків за зразком та самостійному створенню.

Ключові слова: декор, ритм, гармонія, аналіз зразків, самостійна творча робота.

1. Вивчення декоративно-прикладного мистецтва в початкових класах та його значення в естетичному вихованні дітей і розвитку їх творчих здібностей.

В системі естетичного виховання учнів початкової школи вагоме місце посідає декоративно – прикладне мистецтво яке входить у світ людини з перших її днів і супроводжує все життя. Перші іграшки, колискові пісні, казки вводять дитину в чарівний світ народної творчості. Дитячі малюнки «повторюють» багатотематичний цикл накопичення декоративно-зображувального фону народного мистецтва і починаючи від найпростішої лінії – до умовного зображення зірки, птаха, звіра, риби і далі до конкретних предметів і людської постаті.

Педагогічна наука визнає велике виховне значення народної творчості, яка зацікавляє школярів, спонукає до художнього сприйняття, сприяє розвитку естетичних смаків і суджень., яке розкриває перед дітьми безмежний світ краси й мудрості українського народу.

Важливу роль декоративно – прикладного мистецтва у вихованні дітей підкреслювали вчені Н.П.Сакуліна, Є.А.Фльоріна, Н.А.Ветлугіна, Є.І.Ігнат'єв, Е.І.Васильєва, Є. Антонович, О.Ковальов та інші. Вони відзначали, що знайомство з творами народної творчості пробуджує в дітей перші яскраві образні уявлення про Батьківщину, її культуру, сприяє вихованню патріотичних почуттів, залучає до світу прекрасного. Естетичне виховання при спілкуванні з творами народного мистецтва, із самим процесом виготовлення художніх виробів, формування умінь створювати і розуміти їх зміст є важливим засобом для загального розвитку дітей, виховання в них здорових моральних основ, поваги до праці, пізнання самого себе.

Твори народного мистецтва можуть відігравати значну роль у розвитку художньо – творчих здібностей учнів, їхньої уяви, ініціативи та самостійності, а також художнього смаку та індивідуальних художніх нахилів [7].

2. Методика проведення уроків декоративного малювання в початкових класах.

Декоративно-прикладне мистецтво – це широка галузь мистецтва, яка художньо-естетично формує матеріальне середовище, створене людиною. До нього належать такі види: декоративно-прикладне, монументально-декоративне, оформлюване, театральньо-декораційне.

Декоративне мистецтво має свою специфіку. Твори відображають дійсність через видовий образ, що дає зображення в дуже загальних формах, далеких від індивідуальної, максимально-конкретної характеристики предмета. Незважаючи на цю позірну обмеженість художніх засобів усякий твір прикладного мистецтва є образом людських почуттів, бажань, прагнень, думок.

Основні принципи декоративно-прикладного мистецтва можна сформувавши так: єдність художньої форми і практичного призначення виробів, побудова речей відповідно до можливостей матеріалу зв'язок художньої форми з технологічними способами обробки.

Народно-прикладне мистецтво містить багато видів і жанрів залежно від матеріалу, техніки виготовлення та функціонального призначення виробів: вишивка, ткацтво, килимарство, кераміка, різьб'ярство, художня обробка металу, плетіння, гачкування, писанкарство, народні розписи тощо.

Невід'ємною частиною творів декоративно – прикладного мистецтва є декор. До специфічних видів декору належать сюжетне зображення, символічне зображення, орнамент, візерунок.

Всі види декору базуються на використанні стилізованих мотивів. Стилізація – це художня переробка складних природних форм у прості з подальшим використанням у декоративних малюнках. Залежно від композиції, орнаменти поділяються на замкнені та безконечні.

Залежно від елементів, що використовуються в орнаментах, вони розподіляються на:

- геометричні (складаються з геометричних фігур);
- рослинні (складаються із рослинних мотивів – квітів, листків, плодів тощо);
- зооморфні (складаються із зображень тварин та птахів);
- антропоморфні (складаються із зображення фігурок людей);

Декоративні елементи для орнаменту найчастіше знаходять в природі – це листя, плоди, квіти, тварини є також серед предметів і форм, створених руками людини, її працею, фантазією, уявою [7].

Уроки декоративно-прикладного мистецтва в школі мають дуже важливе навчальне та виховне значення. На цих уроках учитель знайомить учнів з культурою та традиціями рідного краю, з обрядами свого народу та народів

інших країн, а також вчить сприймати й цінувати твори народного мистецтва, виховує бережливе ставлення до них, почуття гордості за свій народ та його культуру.

Структура уроку декоративно-прикладного мистецтва.

I. Організація учнів до уроку.

II. Актуалізація опорних знань.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і завдань уроку.

IV. Вивчення нового матеріалу.

1. Вступна бесіда.

2. Перегляд та аналіз творів декоративно – прикладного мистецтва.

Вчитель розглядає з дітьми твори декоративно-прикладного мистецтва, які аналізує в такій послідовності:

- Визначає назви предмета та його призначення.

- Визначає будову предмета.

- Місце розташування декору на поверхні предмета.

- Зміст та ритм декору.

- Підбір кольорів.

- Що подобається у творі декоративно-прикладного мистецтва.

3. Пояснення роботи олівцем.

-Рішення питань композиції;

- Зображення геометричної форми або силуету предмета, який будемо оздоблювати.

- Зображення допоміжних ліній та осей симетрії.

- Зображення найбільших декоративних елементів.

- Зображення дрібних елементів.

- Конкретизація роботи олівцем.

4. Пояснення роботи кольором.

1. Підбір кольорів.

2. Зображення найбільших елементів.

3. Зображення дрібних елементів.

4. Конкретизація роботи кольором.

В роботі кольором необхідно дотримуватися ритму. Для цього на палітрі розводимо стільки фарби, щоб вистачило зафарбувати всі декоративні елементи відповідного кольору. Підбираючи кольори, враховуємо гармонійність їх поєднання. Наприклад, жовтий, зелений і коричневий; голубий, синій і фіолетовий; червоний і чорний; оранжевий і голубий.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

В ході проведення закріплення дуже важливо повторити побудову допоміжних ліній, їх використання при зображенні декоративних елементів та підбір гармонійних кольорів.

VI. Самостійна робота учнів та керівництво нею.

VII. Проведення підсумка уроку.

1. Аналіз учнівських робіт:

- а) правильність розташування візерунку на поверхні предметів;
- б) правильність використання допоміжних ліній;
- в) ритмічність малюнку в зображенні форми та забарвлення декоративних елементів;
- г) рівень володіння технічними навичками;
- д) естетична оцінка.

2. Підведення загального підсумку.

VIII. Прибирання робочого місця.

3. Методика навчання малювання візерунків за зразком та самостійному створенню.

В початковій школі проводяться два типи уроків декоративно-прикладного мистецтва:

1. Малювання за зразком.

2. Самостійне творче створення візерунка та орнамента.

Малювання за зразком вчитель проводить у 1 класі у першому семестрі.

Цей тип уроку необхідний для того, щоб привчити учнів до використання в роботі допоміжних ліній, осей симетрії в процесі побудови візерунка. На такі уроки вчитель готує один зразок, який демонструє та аналізує з учнями, звертає увагу на ритмічність розміщення декоративних елементів. Їх розмір, форму та кольори. Потім детально пояснює поетапність побудови візерунка, акцентуючи увагу на учнів на використанні допоміжних ліній та особливості їх виконання. Завдання учнів заключаються у відтворенні зразка.

На другий тип уроку вчитель готує багато зразків. Діти розглядають зразки, вибирають елементи, які їм сподобалися і на їх основі створюють свої власні творчі роботи. На таких уроках розвивається творчість учнів [10].

Завдання для самостійної роботи студентів.

1. Українське народне декоративно – ужиткове мистецтво (найбільші центри ДПМ).
2. Розробити конспект уроку декоративно – прикладного мистецтва для учнів 1-4 класу. Виконати малюнки (зразки) до конспекту уроку.

Контрольні запитання та завдання.

1. Визначте значення декоративно – прикладного мистецтва у вихованні та розвитку молодших школярів.

2. Від чого залежать види і жанри творів декоративно – прикладного мистецтва?

3. Розкрийте особливості малювання візерунка за зразком.

4. Розкрийте структуру уроку декоративно – прикладного мистецтва.

Рекомендовані джерела: [2, 7, 10, 11, 13]

Тема.7 Методика проведення уроків ліплення в початковій школі.

План лекції

- 1.Ліплення як вид скульптурної роботи.
- 2.Виховне та освітнє значення уроків ліплення. Тематика уроків та програмові задачі з ліплення для учнів 1-4 класів.
3. Підготовка вчителя до уроків ліплення
Обладнання уроку ліплення при роботі з різними пластичними матеріалами.
- 4.Методика проведення уроку ліплення з учнями початкової школи.
5. Організація позакласної роботи з ліплення в 1-4 класах.

Ключові слова: скульптура, кругла скульптура, рельєф, способи ліплення, пластичний матеріал.

1.Ліплення як вид скульптурної роботи

Ліплення – це вид скульптурної роботи, спосіб створення скульптурного зображення з м'якого пластичного матеріалу шляхом додавання до початково взятого об'єму невеликих шматочків пластичного матеріалу, його ущільнення, витягування. До пластичного матеріалу відноситься глина, пластилін, тісто та інші пластичні матеріали.

На уроках ліплення учні отримують знання про те, що скульптура це різновид образотворчого мистецтва, в якому художні образи відтворені об'ємно, що дає змогу милуватися ними з усіх точок огляду. Скульптурні твори виконуються з різних матеріалів: каменю, дерева, металу, скла, глини. Головними об'єктами зображення у скульптурі є людина і тварини.

Скульптура за своєю формою ділиться на два основних види: круглу скульптуру і рельєф. Кругла скульптура завжди пов'язана з певним просторовим середовищем, висвітлена природним або штучним світлом. Головними типами круглої скульптури є: статуя, статуетка, погруддя, торс і скульптурна група.

Роль рельєфу як виду скульптури дуже значна. Рельєф - (від італійського *relievo* - виступ, опуклість, підйом) займає за своїми образотворчим можливостям проміжне місце між круглою скульптурою та зображенням на площині (малюнком, живописом, фрескою). Рельєф, як і кругла скульптура, володіє трьома вимірами. Композиція фігур в рельєфі розгортається уздовж площини, яка служить і технічною основою зображення і одночасно фоном, що дозволяє відтворювати в рельєфі пейзаж і багатофігурні сцени. Такий

органічний зв'язок з площиною і є особливістю рельєфу. Розрізняють низький рельєф, або барельєф (від французького слова *bas* - низький), тобто такий, в якому зображення менше ніж наполовину свого об'єму виступає над площиною фону, і високий рельєф, або горельєф (від французького слова *haut* - високий), коли зображення виступає над площиною фону більше ніж наполовину свого об'єму, а місцями округляючись, частково навіть відривається від фону.

Рельєф по відношенню до фону може бути не опуклим, а увігнутим, поглибленим, тобто як би зворотнім. Такий рельєф називається «контрельєф». Він був поширений у мистецтві Стародавнього Сходу, Єгипту і в античному різьбленні по каменю. За своїм призначенням скульптура поділяється: на монументальну, на монументально-декоративну, станкову, скульптуру малих форм.

Першим і мабуть основним є вид монументальної скульптури, до якої належать однофігурні і багатофігурні пам'ятники, монументи в пам'ять видатних подій і б'юсти-монументи. Вони завжди бувають узагальненими за задумом і художній формі, відрізняються великими розмірами (зазвичай у дві-три натуральні величини), довговічністю матеріалу.

Станкова скульптура. Вона називається так тому, що виготовляється на верстаті, встановлюється на підставці і призначається для виставок, музеїв, громадських та житлових приміщень. За своїми розмірами станкова скульптура зазвичай буває або менше натуральної величини, або не набагато перевищує її.

Особливим видом станкової скульптури є так звана скульптура «малих форм». Це невеликі статуетки з чавуну, бронзи, скла, фаянсу, теракоти, пластмаси, дерева та інших матеріалів, що зображують людей і тварин. Така скульптура малих форм містить в собі деякі риси декоративності, оскільки вона в основному покликана прикрашати побут людини, її житло. Особливо це відноситься до творів з порцеляни і фаянсу, тому що їх виразність створюється не тільки об'ємом, а й кольором [25].

2. Виховне та освітнє значення уроків ліплення. Тематика уроків та програмові задачі з ліплення для учнів 1-4 класів.

Знання та уявлення про скульптуру як різновид образотворчого мистецтва формуються в учнів у ході бесід на уроках образотворчого мистецтва в 1-4 класах на теми: «Що таке скульптура?», «Уявна подорож до майстерні скульптора», «Мистецькі вироби побуту», «Народна іграшка». У початкових класах пропонується знайомити учнів із високохудожніми відомими монументами і пам'ятниками, прикладами паркової скульптури та рельєфних зображень і композицій на архітектурних спорудах і монументах України; рельєфними зображеннями на предметах декоративного мистецтва: тарелях, керамічних кахлях. Це твори відомих скульпторів: А.Марца, В.Ватагіна, Д.Горлова, О.Сотникова та інших. В той же час необхідно знайомити молодших

школярів з пластичними творами малих форм народних майстрів України майстрів: А.Білик-Пошивайло, О.Железняк, Д.Головка, І.Гончара та інших.

Крім того, програмою передбачено сформувані у дітей уявлення про різновиди керамічних виробів, основні осередки їх виготовлення в Україні. Під час виконання робіт з ліплення у традиційному народному стилі діти знайомляться з керамічними іграшками: тарахкальцями, свищиками, фігурками. Свищики і фігурки – це керамічні іграшки, виконані руками у вигляді пташок, коників, ляльок, вершників, дітей. Використання зразків цих керамічних виробів є доцільним на уроці ліплення на тему: «Дивовижні баранці, коники і птахи».

Структура програми базується на засадах особистісно орієнтованого навчання і побудована за концентричним принципом вивчення навчального матеріалу, який допускає повторне вивчення окремих тем і понять змістової лінії у кожному наступному році навчання з розширенням змісту й поглибленням рівня його викладу. В процесі навчання учні опановують основи формотворення, компонування та декорування виробів, отримують поняття про цілісність форми та особливості створення складної форми на основі простих форм в об'ємі. Вчать виконувати зображення в об'ємі птахів, тварин, образу людини з урахуванням пропорцій, узгоджувати основну форму з елементами декору. Молодші школярі вчать відчувати і виражати (мовленнєвими засобами та в образотворчій діяльності) емоційне ставлення до краси форм навколишнього світу[11].

3. Підготовка вчителя до уроків ліплення

До уроку ліплення вчитель ретельно готується: визначає тему уроку, мету, підбирає наочний, роздатковий матеріал, зразки (предмети кераміки, іграшки, посуд та інше), готує репродукції творів скульптури або відеоматеріал, презентації тощо. Опрацьовує методичну та мистецтвознавчу літературу та складає план – конспект уроку.

Якщо діти ліплять із глини, то важливо глину підготувати до роботи, а саме замочити її, розім'яти і добре вимісити. Щоб вона була пластична, не кришилася і не прилипла до рук.

Глина - це гірська порода. Для ліплення використовують найбільш пластичні її сорти. В Україні є великі поклади глини, різної за кольором та пластичними властивостями. Існує біла, сіра, блакитно-сіра, сіро-зелена, жовта глина. Гончарна глина дає змогу виготовляти цікаві вироби: різні фігурки тварин і людей, свистунці, гудзики, намисто, іграшки, посуд.

Таким же м'яким пластичним матеріалом є пластилін. З нього виготовляють роботи невеликого розміру. Пластилін - штучна пластична маса. Усі роботи з пластиліну способом ліплення виконують кистю руки, а для підрізання зайвого матеріалу використовують стеки. Стека – це спеціальна паличка, яка закінчується з обох кінців лопаточками різноманітної форми – овальної, загостреної, трикутної. Для роботи з глиною і пластиліном необхідно

мати дошку, або підставку з рухомим диском. Переваги рухомої підставки полягають у тому, що він дозволяє обробляти форму зі всіх сторін. Якщо глиняна скульптура виконується розміром заввишки 20 см, то вона обов'язково повинна мати жорсткий внутрішній каркас, інакше вона буде деформуватися. Каркас виготовляється з дроту і кріпиться на підставку.

В практиці ліплення вирізняють прийоми і способи виконання робіт. Так під час ліплення з дітьми використовують такі прийоми: скачування, розкачування, сплющування, прищипування, згладжування, відтягування. Цими прийомами користуються для виконання таких найпростіших форм як куля, циліндр, диск. Для утворення кулеподібної потрібно кругоподібними рухами скачати глину між долонями. Диск отримують притисканням кулеподібної форми між долонями рук. Для отримання циліндричної форми розкачування слід здійснювати прямими рухами долонь. При необхідності зобразити складну форму, наприклад фігуру людини, тварини, можна використати такі способи ліплення: конструктивний, пластичний, комбінований.

Коли скульптура створюється з окремих частин, користуються конструктивним способом ліплення. Пластичним, коли скульптура виконується з цілого куска пластиліну. В комбінованому способі об'єднані ліплення з цілого куска і окремих частин. Конструктивний спосіб є найпростішим. Посуд ліплять кільцевим, стрічковим способом та вдавлювання [11].

4. Методика проведення уроку ліплення з учнями початкової школи

Урок ліплення розпочинається із проведення організаційної частини в ході якої вчитель перевіряє готовність учнів до уроку. На партах у дітей повинні знаходитися: пластилін, підкладна дощечка для ліплення, стеки, серветка для витирання рук. Вчитель організовує своє робоче місце аналогічно на демонстраційному столику. В ході проведення організаційної частини вчитель привертає увагу дітей до сприйняття нового матеріалу.

На другому етапі уроку місце займає актуалізація опорних знань після якої вчитель повідомляє тему уроку та завдання, які необхідно їм виконати. В етап засвоєння нових знань, умінь та навичок вчитель включає вступну бесіду в процесі якої важливо створити у дітей повну і яскраву уяву предмета (натури) і навчити їх прийомам цілеспрямованого спостереження. Така бесіда будується на сприйнятті учнями головним чином об'єкту зображення. Показ інших предметів при цьому використовується лише для порівняння, пояснення технічних прийомів. В результаті діти повинні добре зрозуміти характер форми предмета (пухнастий чи гладкий, м'який, гострий), його будову, основні частини і їх співвідношення. Спостереження повинні привчати учнів виділяти в першу чергу головне і загальне в предметі, а не другорядне.

У вступній бесіді вчитель подає відомості про предмет. В першу чергу важливо без всяких питань і роз'яснень дати дітям полюбуватися і роздивитися

предмет, викликати у них емоційну реакцію на нього і тим самим викликати бажання виконати самим таке зображення із пластичного матеріалу.

В процесі аналізу зразка вчитель разом із учнями визначає назву предмета, з якого матеріалу він виготовлений, визначає будову та пропорції предмета. Останнім етапом аналізу зразка є розгляд оздоблення роботи.

Пояснення послідовності виконання роботи слід проводити за таким планом :

1. підбір пластиліну за кольором;
2. вибір пластичної маси за об'ємом;
3. вибір способу ліплення;
4. ліплення найбільшої частини предмету;
5. ліплення дрібних деталей, порівнюючи їх за розміром, з великими частинами;
6. з'єднання частин, конкретизація, розгладжування поверхні;
7. декоративне оздоблення (за потребою).

Наступний етап уроку – закріплення вивченого матеріалу. Тут вчитель повторює поетапність практичного завдання. Але слід акцентувати увагу на головні елементи у роботі: вибір пластичної маси, поділ її на потрібні частини, дотримання пропорційності предмету.

Лише після цих етапів переходять до практичної роботи. Всю роботу виконують на підкладній дощечці. Діти виконують цю роботу самостійно, а не за вказівками вчителя. Вчитель може надавати незначну індивідуальну допомогу, слід наголосити на позитивні якості роботи та на помилки.. Під час самостійної роботи учнів слід стимулювати дітей до творчості, ініціативи та самостійності. Вкінці уроку вчитель проводить підсумки, аналізує роботи учнів:

- правильність відображення характерних ознак предмета: будови, форми, пропорцій, забарвлення;
- послідовність виконання;
- обробка поверхні, доцільність оздоблення, естетичний вигляд роботи;
- творчий підхід до виконання завдання;

Важливо, оцінюючи роботу, давати можливість вносити необхідні виправлення, покращення у роботі, навіть тоді, коли учень рахує що робота закінчена. До аналізу слід залучити дітей, тим самим розвивати в них естетичні смаки, формувати навички самооцінки, розвивати мовленнєві здібності.

В кінці уроку вчитель підводить узагальнюючі підсумки роботи. На цьому етапі потрібно дати загальну характеристику досягнень всього класу, а також вказати на труднощі з якими стикались учні.

Підводячи підсумки уроку, вчитель обов'язково повинен відмітити для себе найбільш типові недоліки, які проявились в роботі учнів і виявити їх причини.

По закінченні уроку учні прибирають свої робочі місця.

Завдання для самостійної роботи студентів.

1. Підготувати повідомлення про основні керамічні осередки на Україні (Косів, Опішня, Яворів).
2. Розробити конспект уроку ліплення для учнів 1-4 класу. Виконати зразки, технологічні картки до конспекту уроку.

Контрольні запитання та завдання

1. Значення уроків ліплення у художньо-творчому розвитку молодших школярів.
2. Охарактеризуйте способи та прийоми ліплення.
3. Розкрийте особливості пояснення виконання роботи на уроці ліплення.

Рекомендовані джерела : [11, 12, 13, 29]

Тема 8. Зміст і методика сприймання естетичних явищ дійсності і творів образотворчого мистецтва учнями початкової школи

План лекції

1. Роль художнього сприймання в естетичному вихованні молодших школярів
2. Зміст і завдання розділу «Сприймання» програми «Образотворче мистецтво» для 1-4 класів.
3. Методика аналізу художніх творів різних жанрів на уроці образотворчого мистецтва в початкових класах.
4. Методика проведення уроків-бесід про образотворче мистецтво.

Ключові слова: сприймання дійсності, сприймання мистецтва, бесіда, мистецтвознавча розповідь, урок – бесіда.

1. Роль художнього сприймання в естетичному вихованні молодших школярів

Вплив сприймання творів мистецтва на становлення особистості дитини, її розвиток надзвичайно вагомий. Без виховання з дитячих **років** поваги до духовних цінностей рідної національної та світової культури, здатності розуміти і шанувати мистецтво, без пробудження творчої активності неможливе становлення всебічно розвиненої особистості

За допомогою мистецтва дітей можна навчити розуміти гармонію природи, красу людських стосунків, давати емоційно-естетичну оцінку художнім творам, осмислювати задум художника, висловлювати узагальнення на основі аналізу та власного судження. Образотворче мистецтво дозволяє вчителю не лише розвивати у дітей інтерес до прекрасного, але й формувати початкові уявлення на основі сприймання навколишнього світу.

Шляхи до глибокого розуміння учнями образотворчого мистецтва прокладаються не відразу, не внаслідок двох-трьох бесід або епізодичних відвідувань художніх музеїв. Сприйняття художніх творів є складним процесом, а головними умовами сприйняття є: життєвий досвід, рівень естетичного розвитку, а також індивідуальні особливості дитини. Навчити бачити прекрасне навколо себе, у навколишній дійсності покликана система естетичного виховання. Для того щоб ця система впливала на особистість дитини найбільш ефективно і досягала поставленої мети, Б.М. Неменський виділив наступну її особливість: «Система естетичного виховання повинна бути, насамперед єдина, об'єднувати усі предмети, усі позакласні заняття, усе громадське життя школяра, де кожен предмет, кожен вид заняття має свою чітку задачу в справі формування естетичної культури і особистості школяра». Але у будь-якої системи є стрижень, основа, на якій вона базується. Такою основою в системі естетичного виховання є мистецтво: музика, архітектура, скульптура, живопис, танець, кіно, театр та інші види художньої творчості.

Особливу роль в естетичному вихованні особистості молодшого школяра відіграє художнє сприймання. В науковій праці О.П. Рудницької «Педагогіка загальна та мистецька» розкривається механізм структури художнього сприймання:

- первинне ознайомлення з художньою інформацією, її сенсорне осмислення;
- аналіз виразно-сислового значення художньої мови;
- інтерпретація та естетична оцінка художнього смислу твору [29].

Сформована культура сприймання передбачає органічну єдність емоційної реакції з аналітико-синтетичною діяльністю свідомості, тому переживання художньої образності, як форма спілкування з мистецтвом, пронизує всі етапи сприймання. Так, звучання музики, образне багатство художнього полотна викликає безліч емоційних реакцій. Відсутність таких реакцій збіднює ціннісно-сисловою сторону художньогосприймання. Тому важливою ланкою навчальної роботи у курсі викладання образотворчого мистецтва є формування навичок сприймання прекрасного в житті і мистецтві та емоційно-естетичної оцінки.

2. Зміст і завдання розділу «Сприймання» програми «Образотворче мистецтво» для 1-4 класів.

Програма «Образотворче мистецтво» складається з двох головних розділів: «Сприймання» і «Практична художня діяльність». Розділ «Сприймання» включає в себе два взаємопов'язаних види діяльності: естетичне сприймання дійсності і сприймання мистецтва.

У процесі естетичного сприймання дійсності в учнів формуються вміння бачити, емоційно відгукуватись та усвідомити красу, естетичні якості різноманітних явищ і об'єктів дійсності: людини, природи і тваринного світу,

міст і сіл.

У процесі вивчення мистецтва в учнів формуються навички сприймання та оцінки художнього образу у творах образотворчого мистецтва. Як розділ роботи сприймання здійснюється на матеріалі шедеврів світового образотворчого мистецтва, творів сучасних авторів, як українських, так і зарубіжних і вирішує такі основні завдання :

1. формування уявлення про особливості образної мови різних видів образотворчого мистецтва, розміщення ролі виражальних засобів у створенні художнього образу (певного стану, настрою, характеру тощо) твору мистецтва;

2. розвитку уміння виразити своє ставлення та емоційне переживання щодо твору, який аналізується:

а) у формі словесного відгуку на рівні емоційно-естетичної оцінки, художнього аналізу (порівняння зіставлення, виявлення загальних рис тощо), розгорнутої художньої оповіді, що передає естетичні погляди, смаки, ідеали учнів;

б) формі «графічної мови», тобто передавання враження про твір за допомогою зображення (миттєво виконані начерки і замальовки з пам'яті);

в) можливо - в інших формах художньої творчості (музика, театр, художня фотографія, анімація тощо);

3. формування знань і уявлень про мистецтво і художників, специфіку їхньої праці. Засвоєння спеціальних художніх термінів.

Програмою визначено рекомендовані твори образотворчого мистецтва українських та зарубіжних художників. Проте підбір творів образотворчого мистецтва залежить від вибору вчителем конкретної тематики творчих завдань, вправ, бесід, наочно-дидактичного матеріалу[13].

3. Методика аналізу художніх творів різних жанрів на уроці образотворчого мистецтва в початкових класах.

В практиці навчального процесу з образотворчого мистецтва сприйманню і аналізу художніх творів відводиться небагато часу. Але вдало підібрана методика аналізу художніх творів різних жанрів, цілеспрямована система бесід можуть значно наблизити шкільну аудиторію до повноцінного розуміння їх змісту. У методичних рекомендаціях окремих методистів пропонується використання універсального алгоритму аналізу художніх творів:

- короткий вступ;
- аналіз змісту твору;
- аналіз закономірностей композиції.;
- колорит.

У вступі якщо мова йде про сюжетні полотна, вчитель визначає час і місце зображених подій. Аналізуючи зміст твору необхідно зосередити увагу на

головних персонажах, встановити особливості їх характеру і зв'язків між ними, з'ясувати роль другорядних дійових осіб у картині та характерні риси обставин, за яких відбувається подія. Розглядаючи композиційні особливості твору, вчитель звертає увагу учнів на те як виражено у творі головне. Де на картині розміщені головні герої, а де другорядні. Які підібрані кольори, який колорит вони утворюють, який відображають настрої.

Для того, щоб учні краще розуміли особливості образної мови картин різних жанрів. Сприймали їх в єдності форми та змісту потрібно в процесі аналізу творів мистецтва враховувати жанрову специфіку. Наприклад, аналіз твору пейзажного жанру матиме наступний алгоритм:

- повідомлення назви картини і прізвища художника;
- зміст картини (що намальовано на картині, яка пора року зображена, час доби?);
- як зображено передній, середній та задній план?
- як показав на картині художник природу (небо, дерева, воду, поле, річку)?
- загальний колорит картини (які кольори переважають: теплі, холодні, контрастні, пастельні)?
- настрої твору, чи подобається вам картина? Як би ви її назвали?

Для того, щоб створити піднесений настрої школярів, сприяти розвитку їх уяви та асоціативно-образного мислення, бесіду за творами образотворчого мистецтва доцільно супроводжувати музично-поетичними аналогами. Головний критерій у доборі таких творів - не точна відповідність змісту картини і музики, а їх образний, емоційний збіг.

Молодшим школярам можна також запропонувати кілька віршів, пісень чи музичних фрагментів із різним настроєм із метою вибору тих, які, на їхню думку, найбільше підходять до картини. Зіставлення даних зразків різних видів мистецтва допоможе дітям перейнятися настроєм цих творів [11].

4. Методика проведення уроків-бесід про образотворче мистецтво.

Основна мета уроків сприймання мистецтва - навчити дітей розуміти мову образотворчого мистецтва, бачити прекрасне і потворне в навколишньому житті; вміти самостійно аналізувати твори різних видів і жанрів, висловлювати свою думку, використовуючи спеціальну термінологію; удосконалювати знання та уявлення про мистецтво та його історію.

Сприймання мистецтва необхідно поєднувати з самостійною образотворчою діяльністю учнів: малюванням на площині, декоративно-прикладною діяльністю, ліпленням, художнім конструюванням.

Структура уроку бесіди

I. Організації учнів до уроку

II. Актуалізація опорних знань.

Учитель визначає, що учні знають про образотворче мистецтво, його види та жанри, твори яких художників розглядали на попередніх уроках.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми та завдань уроку.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Бесіда (розповідь учителя).

Бесіда про значення мистецтва у житті кожної людини, про жанри образотворчого мистецтва та їх особливості, творчість художників.

2. Сприймання творів мистецтва.

Вчитель демонструє твори мистецтва і пропонує учням їх уважно розглянути під музичний супровід.

3. Аналіз художніх творів.

Дотримуючись вищезгаданого алгоритму вчитель проводить аналіз художніх творів, залучає до аналізу учнів.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

Закріплення вивченого матеріалу вчитель проводить у формі бесіди, визначає до якого жанру належать картини які розглядали на уроці, яка назва цих картин, хто їх автор, про що розповідають картини. Який їх колорит? Що запам'яталося і сподобалося учням у художніх творах?

VI. Самостійна практична робота учнів.

Вчитель пропонує учням відобразити свої враження від художніх творів у малюнках.

VII. Підсумки уроку.

На кінець уроку учитель організовує виставку учнівських робіт, аналізує їх, підсумовує виконану роботу на уроці.

Завдання для самостійної роботи студентів.

1. Законспектувати систематизований обсяг знань, умінь і уявлень учнів 1-4 класів у галузі образотворчого мистецтва стосовно навчальної проблеми «сприймання».

2. Скласти конспект уроку – бесіди для учнів 4 класу.

Контрольні запитання та завдання

1. Роль сприймання художніх творів у розвитку молодших школярів.

2. Розкрийте методику аналізу художніх творів різних жанрів.

Рекомендовані джерела: [11, 12, 13, 29]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виноградова, Г. Уроки рисования с натуры в общеобразовательной школе: пособие для учителей / Г. Виноградова. – М.: Просвещение, 1980. – 144 с.
2. Глинская, И. П. Изобразительное искусство : методика обучения в 1–3 кл. / И. П. Глинская. – К. : Радянська школа, 1978. – 170 с.
3. Горошко, Н. А. Усі уроки образотворчого мистецтва у 4 класі / Н.А.Горошко. – Х.: Основа, 2010. – 255 с.: іл.
4. Горошко, Н. Розвиток творчої уяви на уроках образотворчого мистецтва / Н. Горошко // Мистецтво в школі. – 2009. – № 7. – С. 5.
5. Кардашов, В. М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.М.Кардашов. – К. : Слово, 2007. – 320 с.
6. Кириченко, М. А. Основи образотворчої грамоти : навчальний посібник / М. А. Кириченко, І. М. Кириченко. – 2-ге вид. – К.: Вища школа, 2002. – 230 с.
7. Ковальов, О. Декоративно-прикладне мистецтво у школі: 1–7 класи: навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. Ковальов. – Суми : Університетська книга, 2006. – 144 с.
8. Коновець, С. Мистецтво: експериментальна інтегрована програма з образотворчого мистецтва: 1–4 класи : для загальноосвітніх шкіл / С. Коновець // Початкова школа. – 1999. – № 9. – С. 1–8.
9. Коновець, С. Образотворче мистецтво як засіб дитячої творчості (на прикладах опанування кольору молодшими школярами) / С. Коновець // Мистецтво та освіта. – 1999. – № 3. – С. 15–16.
10. Кузин, В. С. Изобразительное искусство и методика его преподавания в начальных классах: учеб. пособие для учащихся пед. уч-щ по спец. № 2001 «Преподавание в начальных классах общеобразовательных школ» / В. С. Кузин. – М.: Просвещение, 1984. – 319 с.
11. Красовська, О. О. Образотворче мистецтво з методикою викладання у початковій школі : [навчальний посібник] / О. О. Красовська. – Львів: Новий світ – 2000, 2012. – 292 с.
12. Масол, Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Л.М.Масол. – Х.: Ранок, 2006. – 255 с.: іл.
13. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою : 1-4 класи. – К.: Освіта, 2012. – 392 с.
14. Обертас, Т. С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами образотворчого мистецтва [Електронний ресурс] / Т. С. Обертас. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe, вільний. – Назва з екрана.
15. Трач, С. К. Уроки образотворчого мистецтва: 1 клас: посібник для вчителя / С. К. Трач. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 112 с.

16. Трач, С. К. Уроки образотворчого мистецтва: 2 клас: посібник для вчителя / С. К. Трач. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 96 с.е.
17. Трач, С. К. Уроки образотворчого мистецтва: 3 клас: посібник для вчителя / С. К. Трач. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 104 с.
18. Трач, С. К. Уроки образотворчого мистецтва: 4 клас: посібник для вчителя / С. К. Трач. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 120 с.
19. Федун, С. І. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 1 класу: метод. посіб. для вчителів ЗОШ і перепідготовки вчителів образотворчого мистецтва / С. І. Федун, Т. Є. Рубля. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 64 с.
20. Федун, С. І. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 2 класу: метод. посіб. для вчителів ЗОШ і перепідготовки вчителів образотворчого мистецтва / С. І. Федун, Т. Є. Рубля. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 64 с.
21. Федун, С. І. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 3 класу: метод. посіб. для вчителів ЗОШ та перепідготовки вчителів образотворчого мистецтва / С. І. Федун, Т. Є. Рубля. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 64 с.
22. Шмагало, Р. Образотворче мистецтво для загальноосвітніх навчальних закладів: 1–4 класи / Р. Шмагало // Мистецтво та освіта. – 2012. – № 3. – С. 7–10.
23. Шпорова А. В. Інноваційні методи на уроках образотворчого мистецтва / А.В. Шпорова // Початкова освіта. – 2008. – № 13. – С. 6–7.
24. Розвиток креативного мислення засобами зображувальної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: oleksandria-dnz2.edukit.kr.ua/.../ Розвиток креативного мислення..., вільний. – Назва з екрана.
25. Савіцька, І. Ю. Художньо-естетичний розвиток молодших школярів засобами мистецтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tme.uuo.edu.ua/docs/Dod/2_2010/savitska.pdf, вільний. – Назва з екрана.
26. Савченко, О. Я. Дидактика початкової школи: [підручник] / О.Я.Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
27. Савченко, О. Я. Сучасний урок у початкових класах: посібник для вчителя / О. Я. Савченко. – Вид. 2-ге, допов. – К.: Магістр–S, 1997. – 256 с. – (Серія «Учителю початкових класів»).
28. Пометун, О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
29. Розвиток креативного мислення засобами зображувальної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: oleksandria-dnz2.edukit.kr.ua/, вільний. – Назва з екрана.
30. Ростовцев, Н. Н. Методика проведення изобразительного искусства в школе: учебник для студентов художественно-графического факультета педагогических институтов / Н. Н. Ростовцев. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – М.: Просвещение, 1980. – 240 с. : ил.

Навчально-методичне видання

Образотворче мистецтво з методикою навчання

Курс лекцій
Укладач І.Е.Майборода

Тираж 20 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26